

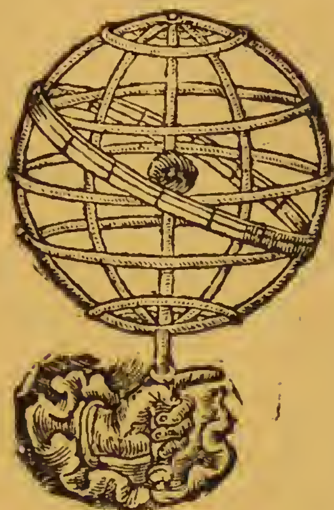
[SERVETIUS (Michael)] In Leonardum Fuchsium Apologia. Autore Michaele Villanovano. Without name of place or printer. [Lyons, Gilles Huguetan.] 1536. [Facsimile Reprint 1909.]

8vo. Boards. The original of this facsimile is one of the rarest items in the bibliography of Servetus. It is doubtful whether more than two copies are in existence. The reproduction is an excellent specimen of Collotype work by the Oxford University Press from the copy in Dr. Williams's Library, London. From the title, the device on the title, and the woodcut on the last page, it has been identified as from the press of Gilles Huguetan of Lyons, who printed there from 1527 to 1544. The work was not however known to Baudrier Bibliog. Lyonnaise, who reproduces the type, device and cut from other works of the period. Servetus was a philosopher before he was a doctor. He based his discoveries on the theological idea, then widely held, that the soul of man dwelt in the blood-stream. From this he argued that to obtain a knowledge of the soul it was necessary first to study the origin and movements of the blood itself, especially with reference to its circulation in the lungs. Thus he came nearer than any of his contemporaries to the facts.

IN LEONARDVM FVCHSIVM APOLOGIA.

Autore Michaele Villanouano.

1536.

CLARISSIMO VIRO DOMINO CAROLO A STAGNO.S.R.ECCLESIÆ protonotario ac lugdunensis camerario, Michael villanouanus, S.D.

SI id disputandi genus, quod calumnijs est potius, quã eruditione refertum, viri cuiusque grauis iudicio dãnandũ censes, nobilissime Carole, mittẽdum scio dices esse Fuchsium, vt sua feritate ac petulantia agrestes Scythas,& feros trachas expugnet. Cæterum quum Thessalus iste, non modo peritos ferè oẽs medicos cõuitijs insectetur, sed & ecclesiam catholicã impie proscindat: non potui mihi temperare, quin & pro ecclesia, vt pro matre filius, & pro Symphoriano Campegio, cui vt discipulus multa debeo, aliquid scriberẽ. Nam ei succenset fuchsius quia Sebastiani Montui studium commẽdat. Sed quodnã obsecro crimẽ est, si eruẽdę veritatis gratia eius conatum laudem, qui a me ipso dissideat? Ea certe est Cãpegij modestia, sed Fucchius austerus homo id ægre fert. Tales hęc ętas producit nouos euãgelistas, vt nihil minus sapiant, quã Christianam mansuetudinem. Sed de ecclesia loquentem Fuchsiũ audiamus, qui in epistola proęmiali paradoxorum suorũ sic ait: Hoc quoq; noĩe ne Papistis quidã, hoĩbus vẽtri, tantũ modo deditis, cõcionãdi

locũ esse permittis, quod vnũ hoc coneris, vt apud tuos passim Christus purè annũtietur. Hęc ille. Alia etiam in ipso operis progressu interserit non minus erronea, quã scelerata: & Paulum apostolum impertinenter citat, vt possit Montuum calumniari. Sed non est quod pro Montuo defensionẽ sumã, quum ipse propediem, quę in Fuchsium scribit, sit in lucẽ daturus, quibus impudens hominis iactantia facilè detegetur. Sic enim sibi triũphũ adscribit, & vicisse contẽdit, vt instar temerarij equitis, dũ magno impetu ascensum ĩ equũ molit̃, in alterã partẽ pręceps ruat. Nec id sibi sat esse putat, nisi & hęreticum se esse prodat, & alios in hęresin abducere conetur. Vnde operępretium me facturum putaui, si antè quã duos Cãpegij locos a fuchsio male notatos attĩgã, de fide & operibus aliquid disseram, ne imbecillus aliquis Fuchsij errore seducatur. Reliquũ est humanissime Carole, vt hoc quidquid est nostrę supellectilis obuijs manib⁹ & hilari frõte suscipias, & a fuchsij venenatis dentibus ecclesiã nostrã, & clientes tuos Montuũ & Cãpegium strẽnuè defendas. Vale mecœnas optime. Lutetię Parisiorum pridie Idus nouẽbris.

1536.

¶ De fide & operibus.

ORbem ferè totum Christianũ cõcutit quęstio, meo iudicio facilis de fide & operib⁹ qualiter ad vitã ęternam vtraq; cõducãt. Nam Lutherani operibus nec quicquã tri-

buere volunt.quorũ argumenta refellere, & errorẽ detegere non erit arduum: quia iustificationis vim non satis intelligunt. Demus eis, quòd credenti alicui in Christũ dicat ipse saluator, Fides tua te saluũ fecit, vade in pace. Iste certè sola fide iustificatus est sine operibus, sicut Abrahã, Roma. 4. Nam aditus ad euãgelium Christi vel ad Christianismum ipsum, nulla opera ad iustitiam requisita prę supponit, sed est ad Christum accessus per ostium fidei, & non per circuncisionẽ. Et iustificari aliud nihil est, quàm ex impio fieri acceptũ deo, & Christi militiæ adscribi: quod per fidẽ, & non per legis aliqua opera fieri docet strẽnuè Paulus contra Iudæos. An propterea opera quę hanc fidem in Christiano iustificato consequentur erunt inutilia? absit. Quid est quòd Christus mercedẽ pro ieiunio promittit? Patrẽ etiã asserit redditurũ mercedem in propatulo pro eleemosyna quę fit in occulto, Matth. 6. Et pro diligendo inimicos prę miũ habebimus maius quàm pro diligendo amicos, Matt. 5. & Luc. 6. Plus etiam diligenti plus cõdonabitur, Luc. 7. Et vocãti pauperes ad mẽsam retribuetur pro eo opere merces in resurrectione iustorũ, Luce. 14. Quin & pro dãdo potũ aquę frigidę certam mercedẽ Christ9 ipse pollicitus est, Mat. 10. Putant Lutherani omnibus iustificatis fore æqualẽ gloriam, & reprobis æquales pœnas: quia ob nulla facinora homines dãnari astruunt, sed ob solũ fidei

defectũ:quo fit,vt Iudas ob maius peccatũ non grauius puniatur,quã quiuis alius infidelis. Ecce qualiter   Sed quid hęc commemoro:quum sacris literis expresse constet futurum, vt vnus in regno cœlorum alterum præcedat? Et quibusdam tolerabilius erit in die iudicij q̃ alijs, & quidam erunt filij gehēnę duplo plus quã alij, & duplo grauius accipiēt iudiciũ,& damnationē maiorem ob mala opera, Matth.23.Mar.12. Alij quoque multis plagis vapulabũt,alij paucis, iuxta delicti modum,Lucę.20.Et sicut stella a stella differt in gloria, sic & resurrectio mortuorũ.1.Cor.15.Nec id solum ob fidē,sed quia opera illorũ sequũtur illos, & quia iudicabitur de singulis secũdũ opera ipsorũ, Apoc.14.&.20.itē Apoc.18.duplicate duplicia secũdũ opera eius:& quãtũ glorificauit se in delicijs, tãtũ date illi tormentum. Hæccine est iustitia,quę venit ab Aquilone,vt Iudę grauius delinquenti nō maior pœna infligatur?Nōne de omni verbo otioso reddenda est ratio in die iudicij?Mat.12.Quorsum ergo attinet tam altũ de dictis & factis scrutiniũ vsq; ad vltimũ quadrantē,si opera nihil ad glorię vel pœnæ faciant augmētũ?Supremus quidē ille iudex in vltimo iudicio iuxta cuiusque opera vel facta,ei pœnas vel pręmia rependet.sic em̃ ait Matth.16.Fili⁹ hominis vēturus est in gloria patris sui cũ angelis suis, & tunc reddet vnicuiq; iuxta facta ipsi⁹. Sup recitatiōe

factorũ etiã sententiã feret, dicẽs, Esuriui, & dedistis vel nõ dedistis mihi manducare &c. Matth. 25. Nec ad rẽ facit, quòd fidẽ suam dicant Lutherani nunꝗ esse otiosam: nam hoc, vt falsum est, si

quis dijudicat, ita non tollit mercedis rationem, nec futurã in die iudicij pro bonis operibus retributionem, quã Lutherani, si sanũ haberent iudiciũ, facilẽ admitterẽt: quum & Christianus fide iustificatus, per opera iustificatur adhuc, teste Iacobo. Et per opera augeri incrementa frugum iustitię nostrę testatur Paulus. 2. Cor. 9. & ꝑ opa cõsequentia firmior efficitur electio, vocatio & iustificatio nostra. 2. Petri primo. Si philosophus quidẽ esset Fuchsius (nã theologũ constat non esse) posset saltem hanc hęresin improbare, eo modo quo Aristoteles probat in operatione secundum virtutem consistere fœlicitatem, & in habitu virtutis nõ posse consistere si virtutẽ habẽs longo tẽpore dormiat, aut ab opere vacet, quod & in Lutheranã fidem habẽte accidere posse satis apparet, quãtumuis ex habitu ꝓducantur actus, & ex fide opera: oportet em̃ nouũ ad operãdũ adhibere conatũ vltra omnẽ habit⁹ & fidei impulsum. Nã causa principaliter actiua est forma substãtialis, seu ipsa hominis volũtas, & fides & habit⁹ sunt instrumenta. Aliquẽ itaque operationũ ipsarum ad fœlicitatem haberi respectũ decet, quẽ scriptura tãti facit: quũ etiã si opa ipsa nõ cõsequantur, emoriatur

fides Iacobo teste, sicut deficientibus actibus refri-
gescit habitus secūdum philosophos.

¶ De scāmonio quod insigniter
Fuchsius hallucinetur.

AD rem medicā iā properemus,& an Fuchsius vera loquatur excutiamus. Primum de scāmonio Paulus Ægineta, inquit Fuchsius, lib.7. febre carentibus, & stomacho non imbecillis, pondus obolorum.4. cū zinzibere exhibēdum docet. Et in cōpendio suo Oribasius.3. integrā exhiberi posse asserit. Id quod non ideo dixerim, inquit, quòd tantam hodie de scāmonio quātitatem exhiberi posse putē, sed vt ostenderē scammoniā qua hodie vtimur, non esse genuinam. Ni enim adulterina foret, tutò ea quantitas quæ a veteribus prescripta est, dari posset. hæc ille. Inde Campegium impetit, quod malè dixerit diuersum esse scāmoniū Grecorū & Arabū. Et bellè Fuchsius asylum inuenit quo, tacitè obiectionem diluens, scāmoniam nostrā dicit esse adulterinā. Sed quid de illa Arabum dicet, si non esse genuinā, sed alijs rebus mixtā dicat, iam nobiscū concludet, non eandem Grecorū & Arabū esse scāmoniā. Quis porrò ita esset ferrea fronte, qui nullos Arabū aut Christianorū asserat genuinā scammoniā nouisse. Quod si verum scāmonium Arabes

nouerũt, vt ipſe Fuchſius fatetur, quid dicet ad Meſuẽ, qui a granis quinq; ad duodecim tantũ exhiberi poſſe affirmat, & ſi quis vltrà ſumat, eum interficere: quũ tñ Grȩci grana ſexaginta & plus exhibeãt: qui & Dioſcorides vſq; ad drachmas duas ex eius radice dari poſſe ait? an non iſte tantus exceſſus in ſimplici medicamẽto differentiã arguit? Prȩterea negat Fuchſius veracẽ eſſe Campegiũ, qui ſcãmoniã Arabum ſcripſerit eam eſſe de genere lactariorum, ſed lacte Tithymalorũ eam adulterari ait Fuchſius, & de hac Meſuen loqui cõtẽdi mentiri. Mirũ quòd ſic audeat, Fuchſius in re tã apta. Sed Meſuen ipſum iterũ legat, qui in principio capitis de ſcãmonia ſic ait: Fit autẽ Scãmonea ex ſucco cuiuſdã ſpeciei volubilis. Quòd vero hȩc volubilis ſpecies, citra omne tithymali lac ſit de genere lactariorũ, idem Meſue prȩcedẽti capite de volubili in hunc modum ſcribit: Et eſt quinta ſpecies eiꝰ, cuiꝰ radix eſt ſicut feſireſim, & magis groſſa, imò eſt groſſitudo eius in modum cucurbitæ maioris, & eius ſtipes eleuatur ſuper radicẽ ſuam circiter cubitos duos, & folia eius ſunt ſtricta, parua, in modum ſagittȩ alatæ, quȩ ex leui cauſa fluũt, & habet lac, & vocatur dominus lacticiniorũ, & ex ea fit ſcãmonea. Audi Fuchſi, qđ habet lac, & lacticiniorũ tenet ꝑtes ꝓprias volubilis illa ex qua fit ſcãmonea Arabũ. Contrà, Dyoſcorides ſcãmoniã lac habere non tradit, ſed lacte adulterari. Ex ſignis deinde argumẽta

tur Fuhsius, eandem esse oportere. Dioscorides namque hederacea & triangularia eius folia tradit, Mesue verò, ad modũ sagittę alatæ. Sed quis est qui nesciat hederę folia lata esse, plana, & non sic angulosa: nec eius cuius Mesue meminit formã referre, quum ipse loco iã citato asserat, eius folia stricta esse & parua? Sunt & alia multa, quæ vtrinque collatis descriptionibus quadrare non videntur. Vnde colligitur varias esse species scãmonię, sicut varia sunt genera pomorũ & pirorũ, quę tamen in aliquibus similitudinem qualẽqualem referunt. Non enim fieri potest vt scammoniæ tantum a granis .v. ad .xij. propinari posse asserant Arabes, quod & medici oẽs qui hodie praxin exercẽt experiũtur: quin à Gręcorũ scãmonia illa differat, de qua illi. ʒ. vnã vel duas dari tutò posse scripserũt. Hui⁹ rei testis locupletissim⁹ est Auicẽna, qui de scãmonea sic ait: Ipsa verò in regionib⁹ diuersificatur, adeò qđ ego vidi in quibusdã libris medicorũ dosim ei⁹ plurimi põderis. Ecce qualiter nõ tãtũ ob lac Tithymali mistũ, sed ob regionũ varietatẽ diuersificetur scãmonia medicorũ illorũ Gręcorũ à scammonia Arabum. Ex his alia Fuchsij ratio penitus exploditur: nam à locorum ipsorũ propinquitate arguit eandem esse scãmoniam: quia Dioscorides & Plinius de scammonia quæ ex Colophone Mysia & priene deportatur meminerũt, & Mesues de ea quę ex Antiochia: quę loca ĩ Asia sunt oĩa, Mesues quidẽ

de Antiochia meminit: sed quòd hęc sit Antiochia super Meandrũ non probat Fuchsius. Nam Antiochię duę sunt, signanter ea quę ad Taurum montem Armenię & Corasceni propinquior est. de quibus & Mesues meminit, & etiam de Arabia, quę remoti⁹ à Gręcis distat. Vnde ratio hęc ĩualidissima est, quũ & Auicenna referat in diuersis regionibus colligi, atque ideo diuersam esse, tum etiam quia in eadem prouincia contingere posset hęc differentia in tanta rerum varietate vt in alijs plerisque herbis quę in hortis nostris nascuntur, medici omnes fatentur.

Morbum Gallicum à Campegio non censeri esse Lichenen.

EX sola titulorum inscriptione ambiguam coniecturam in Campegiũ sumit Fuchsi⁹, vt ansam calumniandi habeat, nec ea quę in contextu leguntur expendit, sed solum corticem rapit. Est in Campegij aggregatore libr. 20. Cap. 12. inscriptio talis: De lichene seu mentagra, seu pudendagra, quam nostri Neapolitanum morbum vocant, Itali verò Gallicum. Quibus verbis nihil certius esse affirmat Fuchsius, quàm quòd morbum Gallicum sentiat Campegius fuisse lichenen. Solum titulum in hoc capite à Fuchsio reor fuisse lectum. Et mirum cur hoc loco in legendis Campegij libris tam

negligens fuerit Fuchsius, quum alias nō paucas sententias, & ipsum paradoxorum titulum, imò & verba integra de lapide cyaneo in sua transferre è Campegij libris solitus sit. Ridicula sanè res, vt Fuchsius furtis totus scatēs, Campegium de furto arguat, imò quum de suo nequeat iustum opus conficere, Græcis Galeni & aliorum verbis chartas replet, vt sua paradoxa in magnum volumen excrescant. Sed ad rem, vt verbis Platonis vtar, nō cortex nutrit, sed medulla. & in titulo ipso aliorum secutus est Campegius eius morbi appellationem, dicens Gallicum morbum à nostris lichenen nominari: in ipsa tamē capitis medulla, si morbus iste aliquando fuerit, lichenen nominari posse dicit potius, quàm alium antiquū morbum ob accidentium eius cum lichene similitudinē maiorē. Quæquidē cōditionalis, si morbus iste aliqñ fuerit, satis edocet cū nō asserere qd' fuerit. Nō igitur affirmat Campegius morbū Gallicū, quē nouū & irā dei esse vbiq; ipse cōstāter asserit fuisse lichenē. Quū itaq; in hoc morbo Fuchsius ipse & Cāpegius idē sentiant; nam ille nouum morbum, hic verò nouum & irā dei cum theologis esse fatcatur. non est quod tam auidè Fuchsius minimas has venaretur calumniādi occasiones. Laudarē siquidem Fuchsium si hæc honestissimo isti disputandi generi, citra tamē conuicia se exerceret; & aliorum in se adnotata æquè boni cōsuleret, sicut sua in alios consuli debere iudicat. Nā nec

Montuus nec Cãpegius, nec alij eo sunt animo vt quic-quã veritate charius habeant. Nec Arabes sicubi er-rarint quisquam præter rationẽ defendere studet. Quin potius Leoniceni Mænardi Fuchsij & aliorum studia habent, vt veritatem ipsam charissima, etiam si inte-rim, vt veritas ipsa clarius elucescat, eis concedi velint disceptandi locum.

STatueram huic opusculo supremam, vt dicitur, manum imponere: verùm obstitit Guillelmus. Guidobaldus Bellouacensis quidam medicinæ artis studiosus. Ita se ne Grecarum literarum planè rudis videretur philiatrõ modestè scilicet prædicat, in sua aduersus Antoniũ Galfredum Condriceum peoniæ artis professorem eximiũ apologia: quẽ Hetruscę academię obtrecta-torẽ vocat, modestius quidẽ ac verius si castigatorẽ dixisset. Is nihil cõtra florentinam illam Academiã disseruit, quod non celebrium medicorum autho-ritate atque inuicta rationum acie inuenerit. Sed ne longa verborum circuitione lectorem diutius re-moremur, in harenam paulisper descendamus, non vt Antonij Galfredi partes tueri videamur, vt qui suo marte Gulielmi Guidobaldi imbelles sanè im-petus tanquam fulgur ex vitro confringere, nedum sustinere facilè posset. Sed vt Bellouacensem illum cõmonefaciamus neminẽ beluina rabie ita acriter

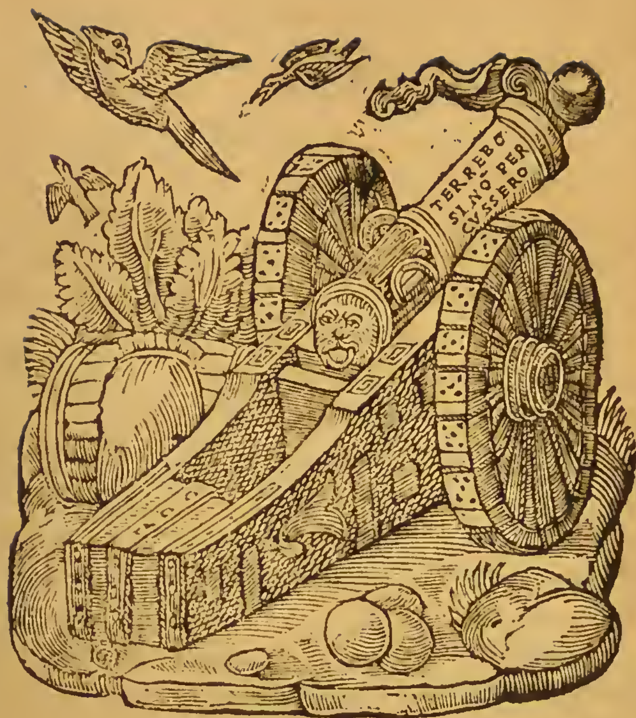
ne dicam atrociter insectandum,& si tota (vt aiunt) via errare vel lippis atque tonsoribus appareat. Quid si Galfredus noster ingenuo quodam candore Hetruscorum placita refutauerit, qui eò non insolẽtię modo (nam id vulgare vitium est) verũm etiam temeritatis deuenere, vt syrupos saluberrima artis nostrę adminicula prorsum dãnauerint, exploserintque ac tanquam vanas hominum imposturas è medio sustulerint? His accedunt pulueres Cordi familiares, quos è medicamẽtorum familia radicitus cõuellere nituntur. Ad hęc tenues humores (cuiusmodi sunt biliosi) circa principia, nullá que expectata præparatione siue digestione purgandos esse contendũt, eos tamen euacuationi præparantes, qui præ crassitie (quæ extenuanda) & tentare qui incidendus abstergendúsve est expulsioni contumaces existunt. pręter ea Veratrum, quod tantopere Hippocrates cæteríque veteres ac præcipui medici auersantur, nullo quasi discrimine exhibent. In quos (nisi me genuina quędam modestia cohiberet) ac pręsertim Bellouacensem illum tam acerbè agerem, vt reliquis nostræ ętatis calumniatoribus scolísque obtrectatoribus exemplo forent demonstratorijs scientificísque rationibus, nõ contumelijs ac maledictis cõfligẽdum. Sed his supersedere tempestiuum est, quando mihi satis cõpertum est. Antonium Galfredũ Bellouacẽsi

nisi si coruum potius q̃ medicinę

ſtudioſum putes eum qui crocitatorem virum do-
ctum iuxtà ac probum appellare non veretur, vt ſua
teſtis eſt apologia. Sed viderit ne ſuis à Condriceo
depingatur coloribus. Campegium taceo, virum &
rebus & literis percelebrem: quem quidem virum
pluris faciendum q̃ decem Guidobaldos omnibus
in confeſſo eſt, quẽ certò ſcio in Bellouacenſem ſcri-
pturũ, quãdo illi iniurius eſſe non eſt veritus, ni hoc
certandi genus Campegiani auditores, qui nec pau-
ci, nec indocti habentur obuijs (vt aiunt) ſignis, ante
uerterẽt: indignum ducentes Guidobaldũ ac impiũ
cũ quo tã illuſtris eques ac medicus cõgredi debeat.
In primiſq́ Anto. Galfredus iam aperto marte laceſ-
ſitus quẽ ita acri animo dimicaturum non hęſito, vt
Hętruſcorũ trophęis onuſtus victor ad ſuos redire
facilè poſſit.

¶ Finis.

D. W. L.

TERREBO
SI NŌ PER
CVSSERO